

UOT 78

<https://doi.org/10.59849/2311-8482.2024.2.259>

HEYDƏR MƏMMƏDOV*

MUZEYLƏRİN İNKİŞAFINDA TEXNOLOGİYALARIN ROLU

Muzey tamaşaçının istirahət və maarifləndirilməsi üçün bütün lazımi şəraiti yaradan, kolleksiyalarını optimal dərəcədə ifadəli, təsiredici təqdim edən sosial-mədəni bir istirahət mərkəzidir. Yeni texnologiyalar muzeyin varlığı, xəzinəsi olan eksponatları kütlə qarşısında onlara uyğun olan vaxtda, tərzdə təqdim etmək firsəti verir. Kompüter texnologiyaları muzeyin müxtəlif sahələrində tətbiq olunur: fond, ekspozisiya, bərpa, maketlərin, sxemlərin, cədvəllərin hazırlanması və s. Həmçinin sistem vasitəsilə muzey tamaşaçılara bir sıra xidmətlər göstərir - biletlərin onlayn bronu və satışı, interaktiv annotasiyalar izahlı etiketlər və s. Yeni texnologiyalar həmçinin muzeydə saxlanılan bütün əşyaların sərgilənməsində, muzey obyektlərinin elektron kataloqlara salmasında, bütün sənədlərin elektron qeydiyyat sistemində daxil edilməsində inventar kitabların, elmi vərəqələrin, etiketlərin rəqəmsal formata salınmasında, bərpa, mübadilə olunan eksponatların uçot- statistik məlumatlarının yığılmasında, muzey arxivinin elektron formata salınmasında, mühafizə və təhlükəsizlik sistemlərinin nəzarəti işində səmərəli istifadə oluna bilər.

Açar sözlər: Muzey, texnologiya, tamaşaçı, inkişaf, eksponat

Giriş

Ənənəvi muzeyşünaslıq muzeyə gələnlərin əsasən iki hədəfini vurğulayır: maarifləndirici (tərbiyəvi) və muzeydə nümayiş olunan eksponatlardan zövq almaq. Muzey tamaşaçının istirahət və maarifləndirilməsi üçün bütün lazımi şəraiti yaradan, kolleksiyalarını optimal dərəcədə ifadəli, təsiredici təqdim edən sosial-mədəni bir istirahət mərkəzidir. Muzeylər tamaşaçılarla ünsiyyət yaratmaq, incəsənəti təbliğ etmək, muzeyə tamaşaçı cəlb etmək üçün yeni formaların daimi axtarışındadır. Kompüter, qadjetlər, smartfonlar, smartsaatlar, planşet və s. «ağıllı texnologiyalar» həyatımıza daxil olub. Müxtəlif sahələrdən ətraflı məlumatları əldə etmək üçün internet demək olar ki, əvəzolunmaz mənbəyə çevrilmişdir. Bu prosesin ən əsas şərtləri sürət və dəqiqlikdir. Hər hansı bir hadisədən videoportallar, youtube və digər saytlar bizə rəngli, dolğun və sürətli məlumat çatdırır. Müasir dövrimdə biz təbii olunan məlumatın “canlı”, yəni görüntülü olmasına üstünlük veririk. Bu tendensiya gənc nəsil nümayəndələrində daha çox özünü göstərir. Məhz onlar internet şəbəkənin ən fəal istifadəçiləridir. Gənclərimiz dünyagörüşlərini, intellektual səviyyələrini artırmaq üçün müxtəlif saytlara müraciət edirlər. ki, mədəni, tarixi xəzinəsi olan muzeylər bu prosesdən heç də geri qalmırlar. Kompüter informasiya texnologiyaları 30 ildən çoxdur ki, muzey fəaliyyətinə daxil edilmişdir. İlk növbədə bu proses muzey fondlarından başlamışdır. Muzeyin fond əşyaları yazılı formatdan rəqəmsal formata keçirilir. Bununla da muzey əsaslı elektron- məlumat bazasını yaradır. Elektron- məlumat bazaları kataloq, buklet, leffet, flayerlərin, məqalə, dissertasiya, elmi- tədqiqat işlərinin yazılmasında, təbliğat xarakterli videoçarxların yaradılmasında əvəzolunmaz resursdur. Düzgün tərtib elektron- məlumat bazası sayəsində eksponatın muzeyin hansı şöbədə, fond da yerləşməsinə dəqiqliklə göstərir və onun axtarışını asanlaşdırır. İnternetdə muzeyi üç formada təqdim etmək olar:

- Virtual nümayəndəlik;
- Elektron kataloqlar;
- Virtual muzeylər.

Bütün bunlarla yanaşı, eksponatların təsvirli - 3D formatda təqdimatına da başlanılıb. 3D texnologiyası vasitəsilə eksponat həcmli göstərilir, istifadəçi onu ön, arxa, alt və üst tərəfdən seyr edə bilər. Hər bir əşyanın dəqiq baxılmasına imkan verir. Bu baxımdan bütövlükdə interaktiv, 3D formatı daha maraqlıdır. Ənənəvi muzeydə sənədlərin aktların, protokolların, inventar kitablarının, elmi vərəqələrin yazılması bir qayda olaraq kağızda, əlyazma formasında tərtib edilirdi. Dəqiq və düzgün olsa da, bu üsulun bəzi zəif tərəfləri də var: orqanik material olan kağız təbii və fiziki zədələrə məruz qalaraq öz ilkin vəziyyətini itirə bilər, onlar rəflərdə yer tutur, tozlanır, gəmiriciləri, göbələk

xəstəliklərini özünə cəlb edir. Bubaxımdan elektron variant daha sağlam və davamlıdır, burada qeyd olunan bütün çatışmazlıqları aradan qaldırmaq mümkün olur. Bununla yanaşı, tələb olunan məlumat açar söz vasitəsilə elektron- məlumat bazalarında tapılıb tez bir zamanda istifadəçinin ixtiyarına verilir. Muzey işində yeni texnologiyaların müxtəlif növlərindən istifadə olunur: elektron sensor məlumat köşkləri, videodivarlar, elektron gidlər, smart əlavələr, elektron etiketlər, virtual ekskursiyalar, smart saatlar və s. Məsələn, elektron audiogidlərdən ekskursiya xidmətləri göstərmək üçün geniş istifadə olunur. Audiogidlər konkret eksponat haqqında ətraflı məlumat verir. Bu məlumatlar istifadəçinin maraqları nəzərə alınaraq tərtib olunur.

Virtual eksponat

İlk virtual muzeylər, virtual eksponat, muzeylərin şəbəkədə nümayəndəsi, saytlar 1991-ci ildə fəaliyyətə başlayıb. Həmin il fransız tələbə Nikolya Pyoşem tərəfindən onlayn Luvr muzeyi açılmış, bununla da virtual muzey erasının əsası qoyulmuşdur.

Virtual muzey tarixi və mədəni irsin qoruyub saxlanması və onların təbliği işinin yeni formasıdır. İnternet muzey geniş tamaşaçı kütləsinə təqdim etmək, muzey ziyarətçilərinin sayını artırmaq üçün müasir üsul olmaqla səmərəli nəticə verir. Yeni texnologiyalar muzeyin varlığı, xəzinəsi olan eksponatları kütlə qarşısında onlara uyğun olan vaxtda, tərzdə (interaktiv, 3D) təqdim etmək fərsəti verir. İnternet geniş şəbəkə istifadəçilərinə muzey xidmətlərindən evdən çıxmadan, işdən ayrılmadan yararlanmaq imkanı yaradır. Statistik məlumatlara əsasən, muzeylərin əksəriyyəti orada saxlanılan eksponatların 5%-nin nümayiş olunmasını təmin edə bilir. Qalan eksponatlar isə fondada qorunur. Bunu muzey ekspozisiya sahəsinin kiçik olması ilə izah etmək olar. Nəticədə tamaşaçı bir sıra sənət əsərlərini seyr etməkdən məhrum olur. Yeni texnologiyalar sayəsində fondlarda qorunub saxlanılan eksponatlar rəgəmsal şəkildə tamaşaçıya təqdim olunur. Kompüter texnologiyaları muzeyin müxtəlif sahələrində tətbiq olunur: fond, ekspozisiya, bərpa, maketlərin, sxemlərin, cədvəllərin hazırlanması və s. Həmçinin sistem vasitəsilə muzey tamaşaçılara bir sıra xidmətlər göstərir - biletlərin onlayn bronu və satışı, interaktiv annotasiyalar izahlı etiketlər, audiogidlər və s.

Multimedia vasitələrinin istifadəsinin ən asan və sadə forması təqdim olunan əsəri tamamlayan, izah edən və eyni zamanda onun bir hissəsi olan videoçarxlardır. Məsələn, ekspozisiyada xalq tətbiqi sənətinin nümunəsi olan məfrəş, məcməyi, xurcun sərgilənir. Canlı təqdim etməklə yanaşı, bu əşyaların sənətkar tərəfindən necə hazırlanması prosesi. display, monitor, noutbuk vasitəsilə qısa film kimi nümayiş etdirilir. Muzeydə təqdim olunan bu xidmətlə tamaşaçı eksponat haqqında daha dolğun və ətraflı məlumat alır, təsiredici hisslər yaşayır. 3D texnologiyalar vasitəsilə eksponat rəgəmsal formata salınıb tamaşaçının ixtiyarına verilir. Tamaşaçı rəsm, heykəltəraşlıq əsərləri, numizmatika, bəzək əşyalarına baxır, onları ətraflı öyrənmək, məqalə yazılmasında istifadə etmək üçün istifadə edir. Bundan əlavə, yeni kompüter proqramları istifadəçilərə şəxsi virtual kolleksiyalarını toplamaq və onları öz siyahət marşrutuna əlavə etmək imkanı verir. İllər öncə muzeydə stend, maket, cədvəl, diaqram və digər mövzuları tamamlayan əvəzədi vasitələrdən istifadə olunurdusa, müasir dövrdə bu əvəzədiçiləri 3D texnologiyası vasitəsilə həyata keçirmək mümkündür. Profilli muzeylərdə təbiət hadisələrinin: böyük landşaftların, dağların, vulkan püskürmələrinin, çayların, daşların muzeydə təbii şəkildə təqdimatı mümkün deyil. Təbii mühit yaratmaq və ekspozisiyada mövzunu tamamlamaq, istədiyimiz məqsədə nail olmaq üçün virtual vasitələrdən istifadə etmək təqdirəlayiqdi.

Muzey əşyalarının elektron kataloqu

XXI əsrin əvvəlindən elm və texnika sürətli şəkildə muzey fəaliyyətinə daxil olmağa başladı. Təbii ki, muzey ictimai həyatımızın müasir inkişafında baş verən dəyişiklikləri nəzərə almalı və geridə qalmamalıdır. Günümüzdə qədər davam edən bu proses ilk növbədə muzeylərin fond şəbəkəsindən başlamışdır. Yeni texnologiyalar sənədləşmə, informasiya toplama, mühafizə, qorunub saxlanma və məlumat mübadiləsi işlərində müvəffəqiyyətlə istifadə olunur. Muzeyə daxil olmuş hər bir eksponat haqqında ətraflı məlumat toplanılır. Muzey fondunda məsələn, elektron sistemin istifadəsi əsasən muzey sənədlərinin əlyazma formasından rəgəmsal formata keçirilməsidir. Muzeyin məlumat bazası

əsasında elektron-məlumat baza yaradılır. Sənədlərin yazılı formadan rəqəmsal formaya salınmasına retrokonversiya deyilir.

Eksponat haqqında məlumatı əks etdirən təsvirli topluya kataloq deyilir. İnternet məkanında yerləşən topluya isə elektron kataloq deyilir. Kağız sənədlərin elektron formata köçürülməsinin ilkin mərhələsi əlyazmaların monitorinqidir. Elektron kataloqlar muzeydə saxlanılan eksponatlar və xidmətlər haqqında internet istifadəçiləri üçün hazırlanan elektron məlumat toplusudur. Elektron kataloqlar istifadəçi və muzey arasında olan məlumat mübadiləsinin bir növü sayıla bilər. Düzgün tərtib olunmuş elektron kataloqlar yalnız muzey mütəxəssisləri tərəfindən tərtib olunan sənədlər əsasında yaradılır.

Elektron kataloqların internet məkanında yerləşdirilməsi, materialların geniş tamaşaçı kütləsinə çatdırılması üçün ən sürətli və əlavə xərc tələb etməyən üsuldur. Kataloqun internet portalında yerləşdirilməsi onun İstifadəçilərə çatdırılmasının ilk addımıdır. Çox zaman potensial internet istifadəçilərinin elektron kataloq haqqında heç bir məlumatı olmur. Elektron kataloqları tamaşaçıya təqdim etmək üçün onun təbliği vacibdir və bunu sosial şəbəkələr vasitəsilə həyata keçirmək olar.

Düzgün tərtib olunan kataloq muzeyin təqdimatından başlayır. Kataloqda ilk növbədə muzeyin yaranma tarixi, ünvanı binanın sahəsi, görünüşü və digər məlumatlar verilməlidir. Kataloqlara mündəricat, daha sonra müxtəlif bəndlər yazılmalıdır.

- Kolleksiya görə axtarış;
- Daimi ekspozisiyalar;
- Muzey kolleksiyaları;

Yuxarıda qeyd olduğu kimi, mündəricatda bütün bəndlər verilməlidir. Ekspozisiya bəndi sonradan şöbələrə bölünməlidir. Məsələn: İstifadəçi ona maraqlı olan bəndi seçib daxil ola bilər. Kataloqlarda avtoşəxsiyyət funksiyası mövcuddur. İstifadəçi burada zövqünə uyğun eksponatlara baxa bilər. Kataloqlarda yerləşdirilən eksponatların seçimi, onlar haqqında verilən məlumatlar muzey mütəxəssisləri tərəfindən həyata keçirilməlidir. Kataloqda yerləşdirilmiş hər bir eksponat haqqında ətraflı məlumat olmalıdır. Məlumatda eksponatın adı, yaranma yeri, tarixi, materialı, texnikası, xarakteri, ölçüləri və hansı incəsənət növünə aid olduğu haqqında dəqiq məlumat verilməlidir.

Muzey tərəfindən internet kataloqların yaradılmasının bir neçə məqsədi vardır: muzeyə potensial tamaşaçının diqqətini yönəltmək, unikal eksponatların öyrənilməsi üçün peşəkar mütəxəssisləri cəlb etmək, muzeyin təbliği və tamaşaçının sayının artırılması, nəhayət maddi maraqlar. Mütəxəssislərin rəyinə görə, bu gözləntilər yalnız təbliğat işində müsbət nəticə verir. Kataloqlarda verilən təsvirlər yazılı annotasiyalardan fərqli olaraq tamaşaçılarda daha təsiredici qüvvəyə malik olur. Elektron kataloqlar muzeydə baş verən bütün hadisələrdən məlumat verməlidir: ekspozisiyada yeniliklər, yeni eksponatlar, yeni ekskursiyalar və s. Elektron kataloqlarda verilən məlumatlar mütəmadi olaraq yoxlanmalı və yenilənməlidir. Virtual eksponat istifadəçilərə personal kompüter vasitəsilə onlara maraqlı olan eksponatın modelini öz səhifəsinə yükləmək və onu araşdırıb öyrənmək, 3D printer vasitəsilə çap etmək imkanı yaradır.

Nəticə

Dünya təcrübəsi göstərir ki, elektron kataloqlar böyük maarifləndirmə və tədqiqat potensialına malikdir. Yeni texnologiyalar həmçinin muzeydə saxlanılan bütün əşyaların sərgilənməsində, muzey obyektlərinin elektron kataloqlara salınmasında, bütün sənədlərin elektron qeydiyyat sistemində daxil edilməsində inventar kitabların, elmi vərəqələrin, etiketlərin rəqəmsal formata salınmasında, bərpa, mübadilə olunan eksponatların uçot- statistik məlumatlarının yığılmasında, muzey arxivinin elektron formata salınmasında, mühafizə və təhlükəsizlik sistemlərinin nəzarəti işində səmərəli istifadə oluna bilər.

ƏDƏBİYYAT

1. Sampaolo Ed. M. Virtual museum. 1998
2. Vankov V.V. Virtual muzeylər. 2014
3. Шулепова Э.А., Абанкина Т.В. Основы музееведения. Москва, 2015

Heydar Mammadov

THE ROLE OF TECHNOLOGIES IN THE DEVELOPMENT OF MUSEUMS

The museum is a socio-cultural recreation center that creates all necessary conditions for relaxation and education of the audience, presents its collections in an optimally expressive and impressive way. New technologies provide an opportunity to present the museum's treasured exhibits to the public at a time and in a manner that suits them. Computer technologies are applied in various areas of the museum: stock, exposition, restoration, preparation of models, schemes, tables, etc. Also, through the system, the museum provides a number of services to visitors - online booking and sale of tickets, interactive annotations, explanatory labels, etc. New technologies are also used in the exhibition of all objects stored in the museum, in the inclusion of museum objects in electronic catalogs, in the inclusion of all documents in the electronic registration system, in the digital format of inventory books, scientific leaflets, labels, in the collection of accounting and statistical data of restored and exchanged exhibits, in the electronic format of the museum archive, can be effectively used in the control of protection and security systems.

Keywords: *Museum, technology, audience, development, exhibit*

Гейдар Мамедов

РОЛЬ ТЕХНОЛОГИЙ В РАЗВИТИИ МУЗЕЕВ

Музей представляет собой социокультурный центр отдыха, который создает все необходимые условия для отдыха и обучения зрителей, представляет свои коллекции оптимально выразительно и впечатляюще. Новые технологии дают возможность представить публике ценные экспонаты музея в удобное для нее время и в такой форме. Компьютерные технологии применяются в различных областях музейной деятельности: фондовой, экспозиционной, реставрационной, подготовке моделей, схем, таблиц и т.д. Также через систему музей предоставляет посетителям ряд услуг – онлайн-бронирование и продажа билетов, интерактивные аннотации, пояснительные надписи и т.д. Новые технологии также используются при экспонировании всех предметов, хранящихся в музее, при включении музейных предметов в электронные каталоги, при включении всех документов в систему электронной регистрации, в цифровой формат инвентарных книг, научных буклетов, этикеток. , при сборе учетно-статистических данных отреставрированных и обмененных экспонатов, в электронном формате музейного архива, может эффективно использоваться при управлении системами охраны и безопасности.

Ключевые слова: *музей, технологии, аудитория, развитие, экспонат.*

AMEA-nın müxbir üzvü Cəfər Qiyasi tərəfindən təqdim edilmişdir

İlk daxilolma tarixi: 13.05.2024

Son daxilolma tarixi:20.06.2024